

Tommi Koivula. 2004. *Sodan kaikuja: Norjan ja Suomen henkilömiinaretoriikka kansainvälisten mediaprosessien ilmentäjänä 1995–2001*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Väitöskirjan aihe on ajankohtainen ja mielenkiintoinen: Suomen ja Norjan miinapolitiikat puhuttavat meillä kotona ja kansainvälisesti, ja viestintäteknologian ja julkisuuden rooli maailmanpolitiikassa on paitsi merkittävä, myös muuttuva ja monia mahdollisuuksia avaava. Kuten työssä tuodaan esille, nykyaikaisen viestintäteknologian hyödyntämistaito voi olla niin ”lisäase” voimakkailla valtiotoimijoille ja vallanpitäjille kuin vaikuttamisen ja vastarinnan väline ja keino ”pienille ja heikoille” eli vain vähäisiä materiaalisia resursseja omaaville ryhmille tai jopa yksilöille.

Työ on kirjoitettu selkeästi; argumentoinnin eteneminen on sujuvaa ja loogista. Tutkimuskysymykset määritellään heti alussa ja niihin palataan tarpeellisessa määrin pitkin matkaa. Työn lopussa keskeisimpiin kysymyksiin esitetyt vastaukset – kansainvälinen julkisuus on vahvasti sekä Norjan että Suomen kannanottojen viittauskohteena ja taustana, ja kansainvälinen julkisuus on selvästi vaikuttanut myös Norjan ja Suomen miinapolitiikkaan – ovat analyysin perusteella uskottavia ja vakuuttavia. Usko symbolisen toiminnan potentiaaliseen voimaan – oletus, jolle koko työ rakentuu – kantaa aina tuloksiin asti. Kuvat ja puheet voivat olla todellisempaa politiikkaa kuin fyysinen tekeminen konsanaan.

Niin kansainvälistä miinojen vastaista julkisuutta edustavat kuvat kuin valtioiden virallisia ulkopoliittisia kantoja edustavat puheet on valittu huolellisesti niin, että tarkastelun kohteeksi nostettu materiaali tulee kattavasti ja monipuolisesti arvioituksi. Menetelmänä käytetty tai hyödynnetty semiotiikka, eli C.S. Peircen ja Juri Lotmanin merkiteoreettiset lähestymistavat ja niiden kautta paljastuva ikonisuus, yhdistää oivallisesti kuvien ja tekstien, visuaalisen ja verbaalisen, tulkin. Nimenomaan kokemuksellisuus, välittömän läsnäolon tunteen herääminen tai herättämisen kyky, on olennaista sekä miinakuvissa että miinapuheissa. Kysyvästi kameraan katsova miinan uhri, lapsen piirustus miinaan astuvasta, ehkä läheisestä, henkilöstä, miinan silpoma eläin, suojaliiveihin pukeutunut prinsessa Diana Angolan kuoleman kentillä – nämä ovat vetoavia ja syyllistäviä kuvia. Retoriikassa esiintyvät viittaukset lukujen takana oleviin lapsen kasvuihin, miinojen raunioittamiin eläimiin, kauhukuviiin ja miinoinhin astuviin sotilaisiin – nämä taas visuaalisia affektiivisia sisältöjä puheissa.

Teoreettisessa viitekehityksessä erityisesti ajatukset maailmanpolitiikan teatterista ja performanssista ovat myöhemmän pohdinnan kannalta hedelmällisiä. Myös työn asemoiminen kansainvälisen politiikan tutkimuksen kenttään – työn suhteuttaminen selittävään ja ymmärtävään traditioon sekä rakenteen ja toimijan suhdetta käsittelevään keskusteluun – suoritetaan asiallisesti ja reflektiivisesti, ja katsaukset Norjan ja Suomen tärkeimpään turvallisuuspoliittiseen kirjallisuuteen ovat nekin riittävän kattavia, mutta nimenomaan viestintäteknologian kehitykseen liittyvät näkemykset ovat erityisen kiinnostavia. Kansainvälisen yleisön roolin muuttuminen näytelmän katsojista tapahtumien keskeiseksi toimiviksi vaikuttajiksi – ja samanaikainen tiedon sirpaloituminen ja juonien katoaminen – kuvataan tutkimuksessa hyvin.

Tutkimuksessa osoitetaan, miten miinat ovat Norjalle virallisissa lausunnoissa absoluuttinen paha itsessään, globaali humanitaarinen ongelma ja ihmiskunnan suuri tauti, ja Suomelle taas vastuuttomien käyttäjien käsissä vaarallinen väline, rajattu pragmaattinen ongelma ja turvallisuuspoliittinen kysymys. Näistä erilaisista painotuksista huolimatta Norjan ja Suomen virallisissa kannanotoissa on – suhteessa miinajulkisuuteen – työn perusteella enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja. Kummankin maan politiikka on ollut ensisijaisesti responsiivista julkisuuden paineille ja vasta sitten, mahdollisesti, Norjan tapauksessa, omaehtoista toimintaa. Norjalla, jolle henkilömiinat eivät ole tärkeitä ja jota Nato periaatteessa suojaa, on niin sanotusti ”ollut varaa” puhua yksipuolisen luopumisen puolesta. Suomi, jonka pitkän Venäjän puoleisen maarajan puolustaminen on perinteisesti nojannut miinoitusoptioon, on nykyisen kannan mukaan valmis yhtymään vasta sitovaan yleiskieltoon. Mutta kansainväliset mediaprosessit ovat kyenneet vaikuttamaan merkittävästi molempien maiden linjanvetoihin ja jopa muuttamaan turvallisuuspoliittisia tavoitteita. Tämä tulos on merkittävä, joskaan ei yksiselitteisen juhlinnan aihe sen paremmin henkilömiinojen vastaiselle liikkeelle kuin globaalista demokratiasta haaveileville tahoillekaan: henkilömiinoista ”kokonaan eroon pääseminen” on vielä kaukainen tavoite ja turvallisuuskysymykset ovat yhä edelleen useimmissa tapauksissa tiiviisti valtiotoimijoiden kontrolloimaa ”kovaa” politiikan ydintä.

Jossakin määrin ongelmallista työssä on tutkimuskysymyksen ja -materiaalin rajaaminen nimenomaan suhteessa ”miinaliikkeen kuvat -valtioiden retoriikka”. Norjan ja Suomen edustajien puheissa kyllä varmasti reagoidaan tehokkaiisiin miinojen vastaisiin kuviin, mutta aihepiiriin liittyvien ”viestien verkosto” on laaja ja monimutkainen: valtioiden viittaukset kohdistunevat osittain myös miinaliikkeen teksteihin, niin miinaliike kuin valtiotkin toimivat sekä sanoin että kuvin, myös muut toimijat ovat affektiivisine materiaaleineen vaikuttaneet prosessiin ja lopputulokseen jne. Yhden vaikutussuhteen erillinen osoittaminen ja tarkastelu on näin ollen haastavaa. Osittain tähän liittyen tutkimuksessa käsitellyn miinakeskustelun molempien osapuolten viestien kohdeyleisöjen perusteellisempi avaaminen voisi olla paikallaan. Yleisörakenteen problematisointi – esimerkiksi myös miinaliike valtioiden yleisönä ja tietyt kansainväliset

järjestöt miinaliikkeen yleisönä – saattaisi tuoda työhön uusia näkökulmia.

Työn lopussa esitetty arvio, jonka mukaan tutkimus vastaa myös miksi -kysymykseen ja selittää – miksi retoriikkaan on päädytty, ja mitkä tekijät ovat tehneet retoriikasta sellaista kuin se on? – ei ole täysin linjassa suhteessa aiempaan identifioitumiseen nimenomaan konstitutiiviseen, ymmärtävään teoretisointiin, joka ei pyri osoittamaan kausaalista vaikutusta. Koivulan analyysi on monin tavoin esimerkiksi kyllä, mutta enimmäkseen kuvailevaa, ja hänen tutkimuskysymyksensä ovat vastaavasti miten -kysymyksiä. Koska kyse on vain pienestä poikkeamasta muuten hyvin johdonmukaisessa työssä ja koska tutkimuskysymykset sinänsä tuottavat erinomaisen mielenkiintoisia tuloksia, ongelma ei ole merkittävä.

Muut väitöstilaisuudessa esille ottamani kysymykset ovat joko marginaalisia – kuten toivomus, että työssä olisi tullut kuvia, ja miksei retoriikkaakin rohkeammin, pidemmälle menen – tai liittyvät pikemmin jatkokutkimusmahdollisuuksiin, kuin varsinaisesti tämän työn kritiikkiin.

RIIKKA KUUSISTO